

PROJEKT MIEJSKI

Cerkiew św. Mikołaja Cudotwórcy w Gdańsku

Wojciech Danielewski, Jakub Czochara,
Adrian Głowacki, Paweł Bagiński

SPIS TREŚCI

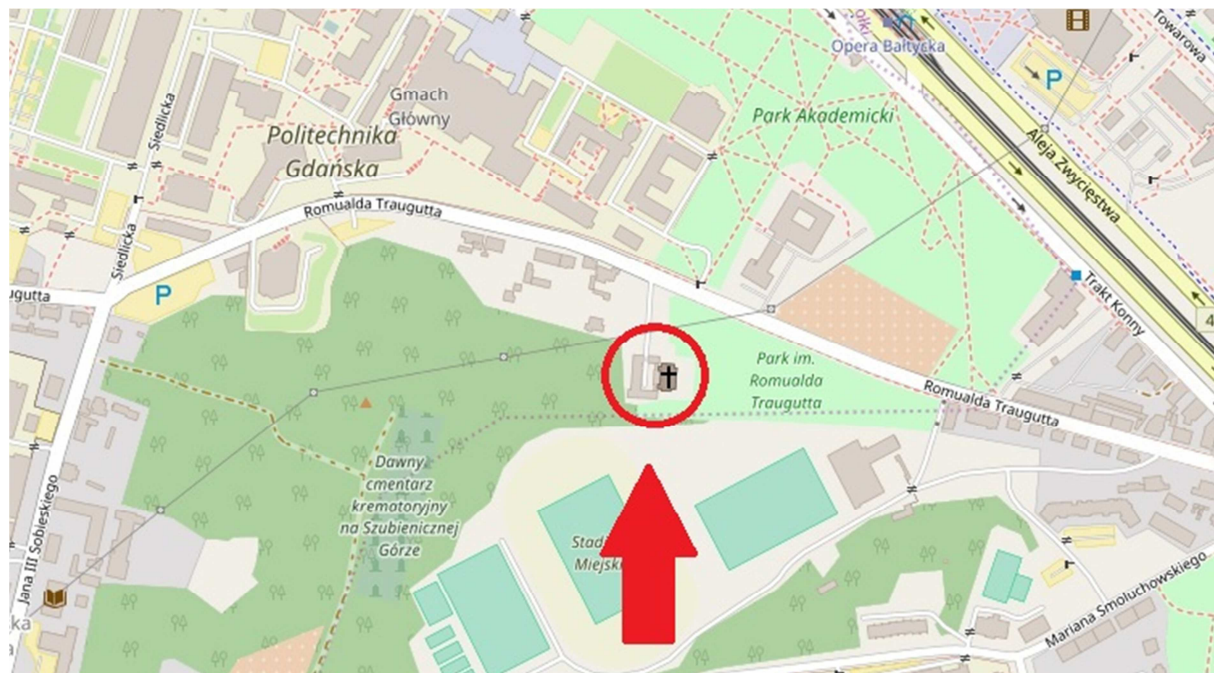
Wprowadzenie.....	3
Lokalizacja i wygląd.....	4
Prawosławie w Polsce.....	5
Historia Cerkwi św. Mikołaja Cudotwórcy w Gdańsku.....	6
Nasze pierwsze wrażenia.....	10
Cerkiew współcześnie.....	12
Rozmowa z księdzem Danielem Popowiczem.....	13
Ankiety.....	15
Rozmowy z wiernymi.....	17
Podziękowania.....	18

WPROWADZENIE

Projekt miejski ma zadanie doprowadzić grupę ludzi do spotkania z miejscem. W naszym przypadku realizowaliśmy go w grupie czteroosobowej. Staraliśmy się wybrać miejsce zgodnie z „instrukcjami” czyli takie, którego nie znamy, ale mimo wszystko budzi naszą ciekawość. Obiekt zainteresowań miał nas zbliżyć do ludzi, którzy są z nim związani. Dzięki nim chcieliśmy dowiedzieć się więcej niż moglibyśmy korzystając tylko ze standardowych źródeł informacji, a także poznać ewentualne problemy, które dotyczyłyby naszego miejsca. W związku z tym na początku wybraliśmy kilka potencjalnych opcji, z czego na końcu udało nam się wyselekcjonować dwie. Po przedstawieniu ich do weryfikacji okazało się, że będziemy się zajmować Cerkwią św. Mikołaja Cudotwórcy w Gdańsku zlokalizowaną przy ulicy Traugutta.

Uważamy, że wybraliśmy miejsce, które spełniało wszystkie wymagania, a poza tym było w nim coś niecodziennego. Nie chcieliśmy powielać innych projektów, mieliśmy zamiar badać miejsce choć trochę niebanalne. Nasz wybór jest też specyficzny, ponieważ dotyczy obiektu stanowiącego dla wielu ludzi miejsce bardzo ważne. Ze względu na religię, niektórych wiernych mogą z nim łączyć silne emocje. Dotyczy on sfery życia, która często jest uważana za wyjątkowo intymną.

LOKALIZACJA OBIEKTU

Obiekt znajduje się w północnej Polsce w województwie pomorskim nad Morzem Bałtyckim, a konkretnie na terenie dzielnicy Gdańska - we Wrzeszczu Górnym, po zachodniej stronie ulicy Romualda Traugutta, na stoku Szubieniczej Góry. W jego okolicy znajduje się Politechnika Gdańska, Opera Bałtycka, Park im. Romualda Traugutta oraz były stadion Lechii Gdańsk.

Cerkiew św. Mikołaja zwraca na siebie uwagę przede wszystkim masywnymi kopułami w stylu bizantyjskim, a także bardzo dużym, wyrazistym, czerwonym dachem wykonanym z blachy. Z bliska można dostrzec także jej rozmiary, budynek jest naprawdę wysoki, a pozostałe zabudowania przynależne do cerkwi zajmują znaczną powierzchnię.

PRAWOSŁAWIE W POLSCE

Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny jest jednym z samodzielnych, kanonicznych kościołów prawosławnych, który obejmuje swoją jurysdykcją wszystkie prawosławne parafie znajdujące się na terenie naszego kraju, a także jedną brazylijską. Składa się z 7 diecezji, 27 dziekanatów i 244 parafii. Ma on swoją siedzibę w Warszawie. Jego najwyższą władzę pełni Święty Dobór Biskupów. Jego zwierzchnikiem jest Sawa (Michał Hrycuniak), który sprawuje swoją funkcję od 1998 roku. Według danych przygotowanych przez GUS, kościół liczy ponad pół miliona wiernych. Liturgie prowadzone są w języku cerkiewnosłowiańskim w obrządku bizantyjskim. Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny ma we władaniu dwie wyższe uczelnie teologiczne (obie w Warszawie).

Historia Prawosławia w Polsce sięga IX wieku. Ślady kultu w obrządku słowiańskim znajdujemy m.in. w Krakowie, Wiślicy i Przemyślu. Jeszcze w XVI wieku moglibyśmy stwierdzić, że ludność prawosławna w Polsce zajmuje podobny obszar naszego kraju co część katolicka. Ze względu na starania władz, z czasem jego znaczenie szybko malało.

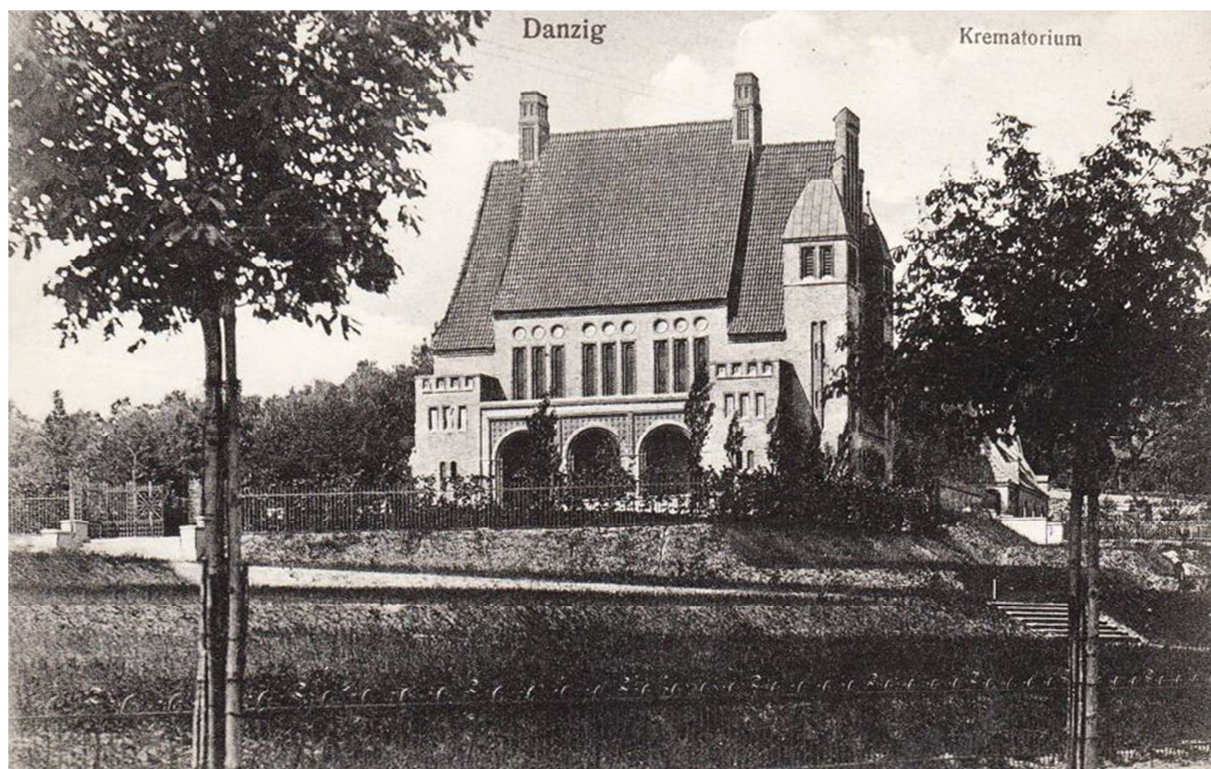
Prawosławie oparte jest na zasadach pochodzących z Biblii oraz tradycji, uznaje się za nie orzeczenia pierwszych siedmiu soborów i pisma Ojców Kościoła. Nieznacznie różni się od katolicyzmu pod kątem doktrynalnym. Symbolem Prawosławia jest krzyż (przedstawiony obok).

W Cerkwi św. Mikołaja Cudotwórcy w Gdańsku pracuje dwóch księży: proboszcz Dariusz Józwik oraz wikariusz Daniel Popowicz.

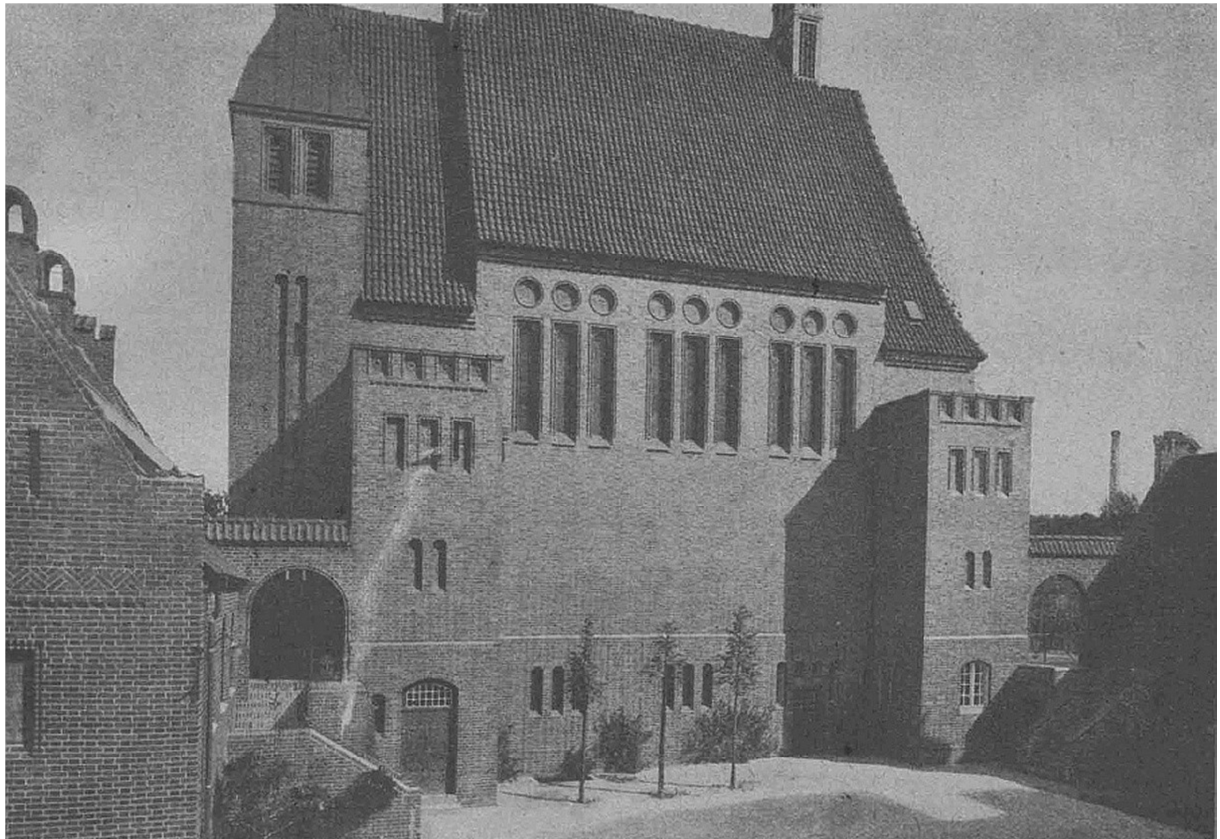
HISTORIA CERKWI

Kontakty miasta z prawosławnymi sięgają początków tradycji kupieckich Gdańska. Za czasów Hanzeatyckiego Związku Handlowego prowadzona była wymiana handlowa m.in. z Wielkim Nowogrodem i Pskowem. Oba te miasta były źródłem napływu prawosławnych kupców do Gdańska, niestety byli tam pozbawieni opieki duszpasterskiej. Ta sytuacja miała miejsce do początku XVIII w., kiedy to w Gdańsku kilkakrotnie przebywał car Piotr I Wielki. Na jego polecenie założono w 1720 prawosławną kaplicę, stanowiącą zaczątek istniejącej dziś parafii. Patronem kaplicy został opiekun żeglarzy – św. Mikołaj Cudotwórca. Kaplica znajdowała się obok budynku placówki dyplomatycznej Cesarstwa Rosyjskiego.

Podczas I wojny światowej, w związku z powstaniem obozu jenieckiego, liczba prawosławnych w Gdańsku znacznie wzrosła. Obóz ten znajdował się na Przeróbce. Jeńcy mieszkali na około 30 barkach zakotwiczonych na Motławie. Pomimo tego, że większość jeńców stanowili wyznawcy Prawosławia, nie mieli w obozie duchownego; nabożeństwa odprawiali księża przyjeżdżający z innych obozów.

Zmarli jeńcy chowani byli na Zaspie, w Sopocie oraz na Cmentarzu Garnizonowym w Gdańsku, dając początek dość obszernej kwaterze prawosławnej.

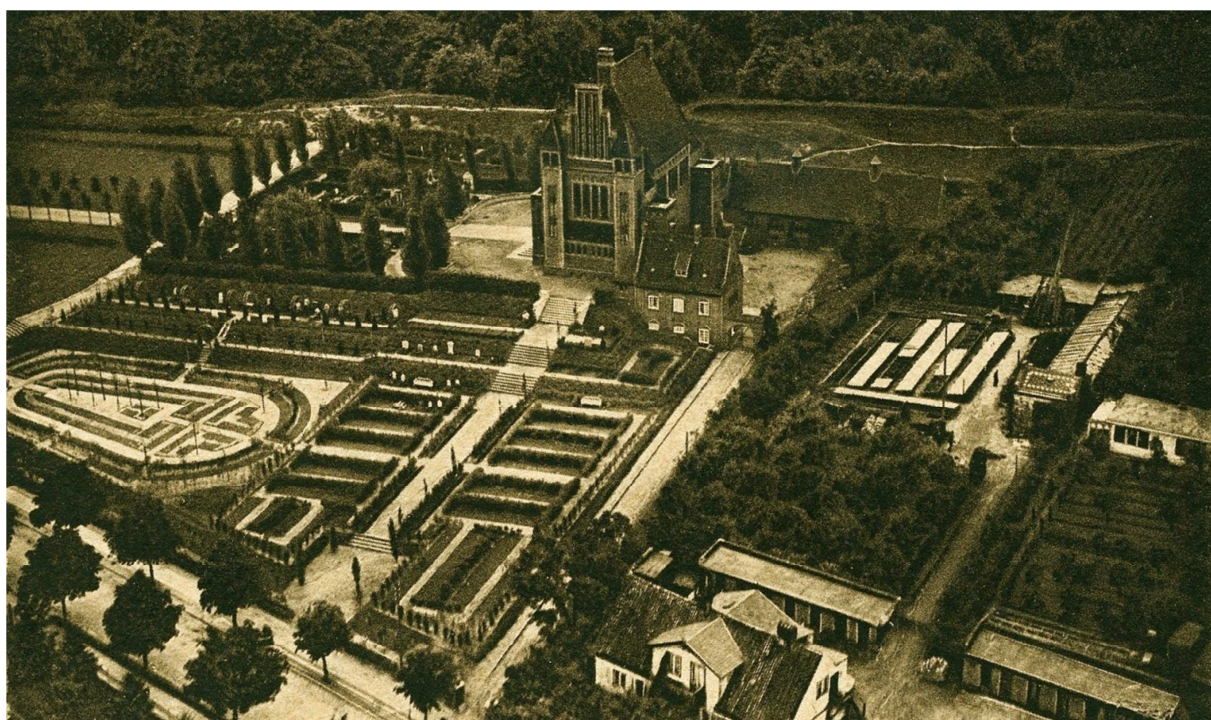

W 1922 została w Gdańsku założona samodzielna parafia prawosławna. Na początku nabożeństwa były odprawiane w cerkwi znajdującej się na terenie poselstwa rosyjskiego. Lata 1925–1926 to korzystanie z niewielkiego lokalu w Domu Angielskim (przy ulicy Świętego Ducha), a następnie budynku przy ulicy Garncarskiej. W latach 30. XX w. parafia gdańska składała się z około 2000 członków, głównie pochodzenia rosyjskiego. W tym czasie przy parafii działały m.in.: chór cerkiewny, szkoła podstawowa, organizacja dobroczynna, kasa pogrzebowa. Koniec II wojny światowej to czas kiedy duża część dotychczasowych parafian została ewakuowana na teren Niemiec. Podczas walk o Gdańsk (marzec 1945) całkowicie zniszczeniu uległ budynek cerkiewny.

Bardzo istotnym czasem dla parafian był rok 1945, wtedy właśnie po przyłączeniu byłego Wolnego Miasta Gdańska do Polski na miejsce wysiedlanej ludności niemieckiej zaczęli masowo napływać polscy repatrianci z terenów utraconych na rzecz ZSRR, a także mieszkańcy terenów przeludnionych.

Pojawiło się też wielu Prawosławnych pochodzących z Wilna , do pracy przybywała też młodzież z terenów wschodnich. Ludzie ci zakładali tu swe rodziny, domy, powoli stawali się częścią nowego środowiska.

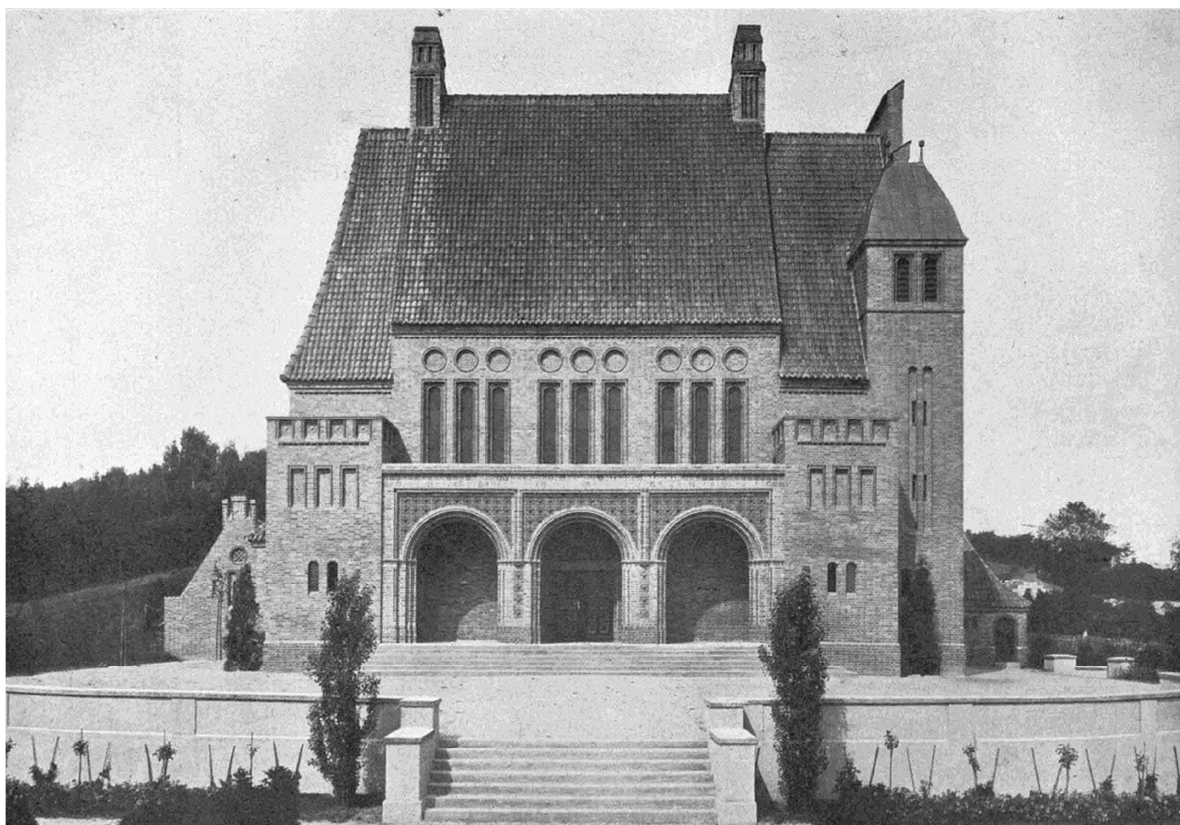
Z tego powodu też, już w 1945 były organizowane pierwsze nabożeństwa prawosławne w kościele ewangelickim w Sopocie.

Księdzu Eugeniuszowi Naumowowi (w tamtym czasie prawosławny duszpasterz Trójmiasta) został przekazany w 1946 przez władze miejskie budynek we Wrzeszczu mieszczący się przy ulicy Henryka Sienkiewicza 8, gdzie rozpoczęło się regularne życie religijne.

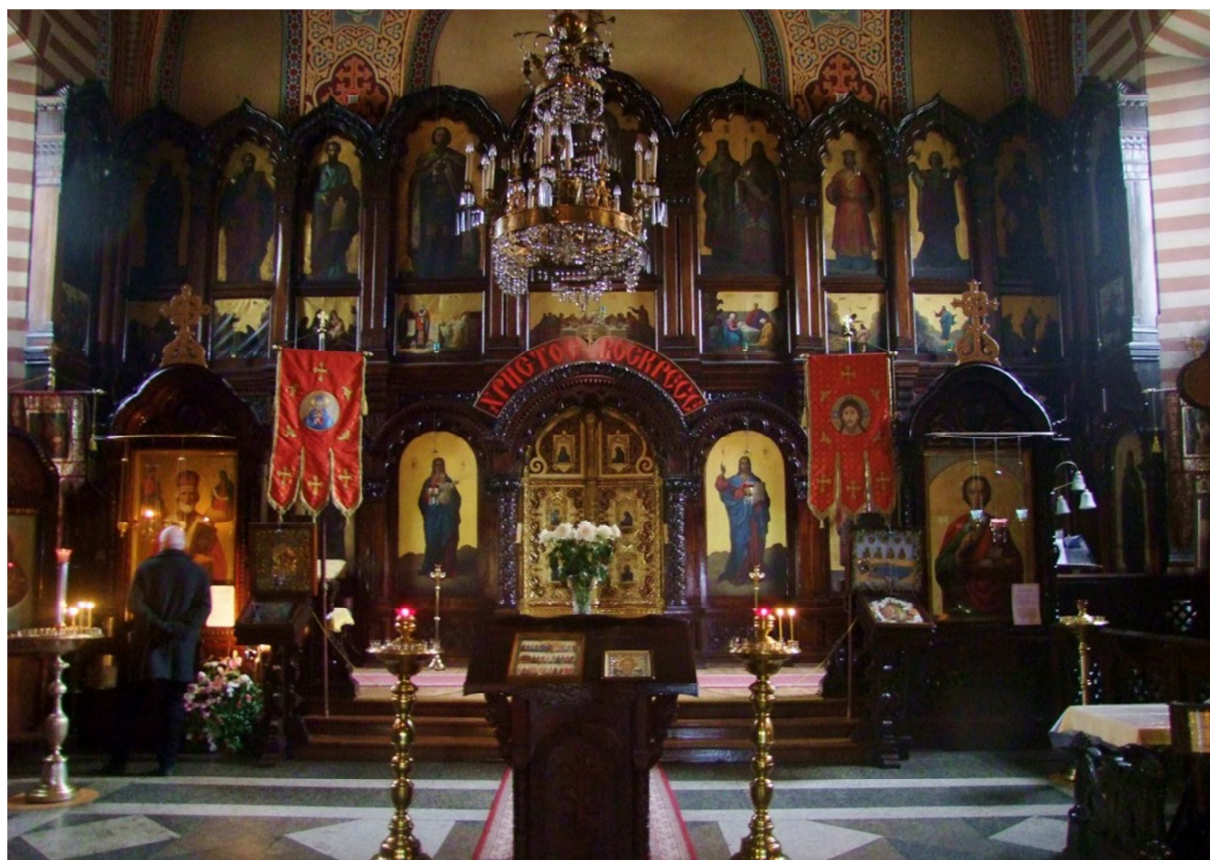
6 grudnia 1948 (dzień patrona) cerkiew ta została konsekrowana przez arcybiskupa Tymoteusza (Szrettera). W 1954 parafia otrzymała obecnie użytkowany budynek świątyni (dawna ewangelicka kaplica cmentarna przy krematorium Towarzystwa „Die Flame”) na terenie nieistniejącego już cmentarza. Obiekt mieści się przy ulicy Romualda Traugutta 45. Cerkiew parafialna jest jednocześnie konkatedrą diecezji białostocko-gdańskiej, służy też prawosławnej parafii wojskowej.

Święte Liturgie od września 2015 są prowadzone również w języku polskim (w czwartą niedzielę każdego miesiąca). Główne uroczystości parafialne obchodzone są 9 maja i 6 grudnia. Proboszczem parafii jest ks. Dariusz Józwik, a proboszcz parafii wojskowej - ks. ppłk Daniel Popowicz, ma za zadanie mu pomagać.

Zdjęcia archiwalne pochodzą ze strony cerkwi na facebooku.

NASZE PIERWSZE WRAŻENIA

Zdjęcie pochodzi ze strony duolook.pl

Przed rozpoczęciem działań projektowych, każdy z nas miał jakieś skojarzenia związane z samym wyglądem Cerkwi św. Mikołaja. Sprawiała wrażenie miejsca intrygującego, monumentalnego, budzącego ciekawość, a zarazem kojarzyła nam się z uczuciem smutku, melancholii i zapomnienia.

Do cerkwi na nabożeństwo wchodzi się bocznymi drzwiami. Wnętrze budynku pełne jest ozdobników, wizerunków świętych (które wyglądają jakby na nas spoglądały), mieni się różnymi kolorami. Po lewej stronie od wejścia znajduje się punkt, w którym można zaopatrzyć się w różne religijne książki, trudno będzie spotkać coś takiego w innych świątyniach. W centralnej części znajduje się brązowy ołtarz.

Zdecydowanie różni się on od tych spotykanych w katolickich kościołach, pełen jest przepychu, złotych ozdobników (wygląda jak najdroższa brama świata). Widać, że pieniądze z UE pozwoliły wyremontować wnętrze, ale widocznie pieniędzy nie było wystarczająco dużo, ponieważ rolę ławek spełniają szkolne krzeselka, a wykładzina na podłodze jest podarta. Całość jest trochę przytłaczająca. Dla kogoś, kto trafia tutaj prosto „z ulicy”, wnętrze może wydawać się dosyć nietypowe, przekolorowane (przesyt). Trzeba zwrócić też uwagę na inne zmysły: intensywny zapach „kadzidełek” i niezwykle chóralne śpiewy. Ksiądz (i proboszcz jednocześnie) wydają się pełnić inną rolę niż w katolickim odpowiedniku, można wyczuć wyraźny dystans między nim a zgromadzonymi, widać jego nadrzędną rolę. Oczywiście jest on także inaczej ubrany. Inne jest też zachowanie wiernych, na początku nabożeństwa właściwie cały czas się kłaniają i bezustannie wykonują znak krzyża.

Z daleka Cerkiew jest prawie niewidoczna za sprawą otaczających dużych drzew. Mimo położenia na wzniesieniu dopiero przed wejściem na teren kompleksu, wyłania się masywna budowla posiadająca liczne kopuły świadczące o Prawosławnym charakterze miejsca. Położenie cerkwi w cieniu, wśród dużej ilości zieleni czyni to miejsce tajemniczym i interesującym które chciałoby się odwiedzić. Sama cerkiew, jak i otaczające budynki, stanowiące jeden kompleks, przypominają częściowo zamek.

CERKIEW WSPÓŁCZEŚNIE

Cerkiew św. Mikołaja prowadzi swój własny kalendarz nabożeństw. Regularnie odbywają się one w weekendy, kiedy to w budynku gromadzi się najwięcej ludzi. Nieregularnie mają one także miejsce w dni powszednie, wtedy ich data związana jest z religijnym harmonogramem Prawosławia.

W świątyni organizowane są także różnego rodzaju spotkania. Regularnie odbywają się próby chóru (zarówno żeńskiego jak i męskiego), kiermasze, a także spotkania tematyczne takie jak „choinka”. Zdarzają się także koncerty muzyki cerkiewnej, a nawet pokazy filmów. O wszystkich takich wydarzeniach informuje na bieżąco oficjalna strona parafii.

Strona internetowa cerkwi istnieje także na facebooku, są tam zamieszczane aktualne zdjęcia wykonywane podczas różnych uroczystości, a także krótkie filmy.

ROZMOWA Z KSIĘDZEM DANIELEM POPOWICZEM

Podczas procesu zbierania informacji do projektu uznaliśmy, że nie będziemy mieli pełnego obrazu cerkwi jako budynku i jako wspólnoty wiernych nie mając bezpośredniego kontaktu z jej przedstawicielem. W związku z tym podjęliśmy próbę jego nawiązania i odbycia przynajmniej krótkiej rozmowy. Rozmowę przeprowadziliśmy z księdzem Danielem Popowiczem, który w świątyni sprawuje funkcję wikariusza. Zostaliśmy bardzo miło potraktowani, przedstawiciel parafii cierpliwie słuchał naszych pytań i starał się udzielać wyczerpujących odpowiedzi.

Na początku rozmowy skupiliśmy się na samych wiernych. Interesowało nas jaką rolę w ich życiu spełnia cerkiew. Dowiedzieliśmy się, że większość praktykujących nie traktuje tego miejsca tylko jako budynku, który umożliwia im pogłębianie swojej wiary.

Ludzie często „żyją razem z parafią”. Duża część z nich przyłącza się do inicjatyw przygotowywanych przez wspólnotę razem z dziećmi. Poza tym, spotkania chóru czy wykłady tematyczne również cieszą się dosyć dużym zainteresowaniem. Co najważniejsze, samo istnienie cerkwi jest dla wielu ludzi szansą na nawiązanie kontaktu z innymi wiernymi, a co za tym idzie bliższe poznanie się ludźmi, którzy mają ze sobą wiele wspólnego.

Poruszyliśmy także temat frekwencji na samych nabożeństwach. Co oczywiste, nikt nie dysponuje dokładnymi wyliczeniami, natomiast duchowny powiedział, że podczas liturgii odbywających się w weekendy cerkiew zawsze jest w całości wypełniona. Inaczej sytuacja wygląda w dni powszednie, nabożeństwa (ze względu na ich tradycyjną funkcję) muszą się często odbywać w godzinach pracy większości prawosławnych mieszkańców Gdańska.

Zostając przy temacie ludzi, nie mogliśmy nie podjąć próby weryfikacji stereotypowego postrzegania prawosławnych chrześcijan. Często, w umysłach ludzi niemających nic wspólnego ze wspólnotą, funkcjonują oni zwyczajnie jako ludność pochodzenia rosyjskiego.

W praktyce wygląda to zupełnie inaczej. Prace na wykopaliskach architektonicznych m.in. w Krakowie, Wiślicy oraz w Przemyślu udowodniły, że historia chrześcijaństwa wschodniego z obrządkiem słowiańskim w Polsce jest naprawdę bardzo długa i sięga IX wieku. W Cerkwi św. Mikołaja zdecydowana większość wiernych także genealogicznie nie ma wiele wspólnego z Rosją. Oczywiście na nabożeństwa praktykują także pojedyncze osoby napływające do naszego kraju w poszukiwaniu pracy, ale pomimo dużej otwartości parafii, większość zawsze stanowią obywatele RP.

Jednym z ostatnich tematów rozmowy był ogólny stosunek społeczeństwa do Cerkwi św. Mikołaja. Dowiedzieliśmy się, pomimo stosunkowo wysokiej akceptacji społecznej, zdarzają się akty agresji słownej wobec członków wspólnoty, na szczęście są na tyle rzadkie, że nie powinny „zamazywać” ogólnego obrazu. Inną sprawą jest odmienne traktowanie interesów kościoła prawosławnego w stosunku do kościoła katolickiego, który w ramach państwa działa często „na specjalnych zasadach” i jego problemy zawsze mają pierwszeństwo podczas rozpatrywania. Z naszej strony padło także pytanie o tolerancyjność mieszkańców Trójmiasta. Otrzymaliśmy odpowiedź, że jest ona coraz wyższa natomiast zawsze mogłoby być lepiej, a z naszej strony dodamy, że być może nawet powinno być.

ANKIETY

Jesteśmy studentami UG pierwszego roku na kierunku gospodarka przestrzenna, prowadzimy to badanie na potrzeby PROJEKTU MIEJSKIEGO, prosimy o szczerze odpowiedzi na pytania. Z góry dziękujemy !

Odpowiedzi dokonywane poprzez zakreślenie w kółko.

- Wiek (w latach): (0-14) (15-29) (30-44) (45-59) (60-74) (75+)
- Płeć: kobieta / mężczyzna

1. Czy wie Pan/Pani gdzie to jest (na zdjęciu znajduje się Cerkiew św. Mikołaja)? Jeśli tak, proszę wpisać odpowiedź.

TAK / NIE

2. Czy był(a) Pan/Pani kiedyś w tym miejscu ?

TAK / NIE

3. Z czym kojarzy się Panu/Pani to miejsce ?

.....
.....

4. Z czym kojarzy się Panu/Pani religia prawosławna ?

.....
.....

5. Jakie jest Pana/Pani nastawienie do tej wspólnoty i jej członków ?

.....
.....

Ankieta sk. do wszystkich mieszkańców Trójmiasta

Jesteśmy studentami UG pierwszego roku na kierunku gospodarka przestrzenna, prowadzimy to badanie na potrzeby PROJEKTU MIEJSKIEGO, prosimy o szczerze odpowiedzi na pytania. Z góry dziękujemy !

Odpowiedzi dokonywane poprzez zakreślenie w kółko.

- Wiek (w latach): (0-14) (15-29) (30-44) (45-59) (60-74) (75+)
- Płeć: kobieta / mężczyzna

-Jest Pan/Pani mieszkańcem dzielnicy Wrzeszcz ? TAK / NIE

1. Czy uważa Pan/Pani, że cerkiew (przedstawiona na zdjęciu) ma wpływ na wygląd i postrzeganie okolicy ?

TAK (jaki?) / NIE

- Pozytywny
- Raczej pozytywny
- Raczej negatywny
- Negatywny

2. Czy był Pan/Pani kiedyś w Cerkwi św. Mikołaja (ze zdjęcia) ?

TAK / NIE

3. Czy to miejsce ma dla Pana/Pani jakieś znaczenie ?

TAK (jakie?) / NIE

4. Czy zna Pan/Pani kogoś kto był kiedyś w Cerkwi św. Mikołaja ?

TAK / NIE

5. Z czym kojarzy się Panu/Pani to miejsce ?

6. Co sądzi Pan/Pani o lokalizacji cerkwi (bliskość politechniki, byłego stadionu Lechii i Szubienicznej Góry) ?

.....
.....

Ankieta sk. do mieszkańców Wrzeszcza

Podczas prac nad projektem, mieliśmy potrzebę sprawdzić czy mieszkańcy Gdańska mają świadomość istnienia w ich mieście cerkwi. Byliśmy także zainteresowani stosunkiem do religii prawosławnej. Z tego względu, w ramach naszego projektu, zdecydowaliśmy się na przeprowadzenie ankiety skierowanej do wszystkich mieszkańców Gdańska.

Sprawdzaliśmy czy mieszkańcy potrafią z fotografii rozpoznać Cerkiew św. Mikołaja, a także czy znają lokalizację tego miejsca. Pytaliśmy o ich skojarzenia z budynkiem wspólnoty oraz samą religią. Mieliśmy także szansę, żeby poznać ich nastawienie do religii prawosławnej oraz jej wyznawców.

Mieliśmy pewne oczekiwania co wyników ankiety i wnioski wynikające z ankiety raczej od nich nie odbiegały. Najbardziej zaskoczył nas fakt, że dla niezamieszkałych w okolicy, cerkiew jest miejscem zupełnie tajemniczym.

Zdecydowana większość badanych nie tylko nie znała dokładnej lokalizacji obiektu, nie wiedziała w jakiej dzielnicy się znajduje, ale też nie potrafiła rozpoznać cerkwi na fotografii. Odpowiedzi na pozostałe pytania nie były dla nas zaskoczeniem. Ankietowani znający lokalizację cerkwi poprawnie kojarzyli ją z religią prawosławną, a sam budynek z dawną kaplicą cmentarną i krematorium. Prawosławie było kojarzone z popem, ikonami, chóralnymi śpiewami i Rosją. Niektórzy pamiętali także, że jego historia sięga czasów wielkiej schizmy wschodniej.

Z ostatnim pytaniem wiązały się nasze obawy, ponieważ dotyczyło nastawienia do wyznawców. Okazało się, że były one zupełnie niepotrzebne. Pojawiło się tylko kilka odpowiedzi „obojętnych”, natomiast większość określiła swoje nastawienie jako raczej pozytywne lub całkowicie pozytywne. Wynika z tego, że praktycznie wszyscy badani rozumieją znaczenie tolerancji i jej wpływ na jakość istnienia naszego społeczeństwa.

Chcąc dowiedzieć się więcej o stosunku do cerkwi okolicznych mieszkańców, postanowiliśmy przygotować i przeprowadzić także osobną ankietę skierowaną wyłącznie do ludzi zamieszkałych we Wrzeszczu. Chcieliśmy sprawdzić czy ma ona dla nich jakieś znaczenie, w jakim wymiarze jest przez nich postrzegana, jaka jest jej wartość oraz czy w ogóle o niej wiedzą.

W przypadku badania prowadzonego wewnątrz dzielnicy, dużo więcej ludzi (około połowa) rozpoznaje miejsce ze zdjęcia. Pytaliśmy także o wpływ budynku na postrzeganie okolicy. Ankietowani najczęściej odpowiadali, że ma on dla nich pozytywne znaczenie wizualne. Zdarzały się też wypowiedzi potwierdzające potrzebę istnienia prawosławnej świątyni (wielu ludzi należy do wspólnoty prawosławnej). Część z nich mówiła także, że Cerkiew św. Mikołaja wpływa na ich poczucie bezpieczeństwa np. podczas spaceru. Według nas może to wynikać z faktu, że świątynia może kojarzyć się z miejscem służącym wyciszeniu, zamyśleniu, a także nie zmienia swojego położenia i wyglądu mimo upływu wielu lat.

Kolejne pytanie dotyczyło lokalizacji. W tym badaniu się, że co trzeci mieszkaniec Wrzeszcza wie, gdzie znajduje się cerkiew. Pozytywnym zaskoczeniem były odpowiedzi uzyskane na pytanie o pobyt w cerkwi samych badanych lub osób, które znają. Okazało się, że ponad 40% z nich odwiedziło budynek. Większość z nich zrobiła to z ciekawości. Podobny odsetek ludzi deklaruje także, że zna kogoś kto także był w cerkwi.

ROZMOWY Z WIERNYMI

Pracując nad projektem, wiele razy zdarzyło nam się rozmawiać z wiernymi. Najczęściej były to krótkie dialogi składające się z kilku pytań i odpowiedzi. Poza tym, przeprowadziliśmy dwie dłuższe anonimowe rozmowy z kobietami regularnie uczęszczającymi do cerkwi. Opowiedziały nam one o swoich wrażeniach i odczuciach.

Pierwsza z nich przedstawiła świątynie jako miejsce, które łączy ludzi. Często bardzo różnych, pochodzących z „innych światów” (Polacy mieszkający tutaj „od zawsze”, uchodźcy, ludność przesiedlona podczas wojny, nowo przyjezdni ze względów ekonomicznych). Opisała cerkiew jako miejsce służące wyciszeniu, modlitwie, ale także posiadające wyjątkowy klimat.

Druga z nich w podobnym tonie wypowiedziała się o samym miejscu, skupiła się jednak na ludziach. Zwróciła uwagę na wyjątkową rolę spotykania w codziennym życiu nieznajomych, którzy jednak są do siebie bardzo podobni, mają wiele wspólnego. Według niej, bardzo istotnymi osobami są też sami księża Cerkwi św. Mikołaja w Gdańsku. Rozmowa z Batiuszką, ma być dla niej namiastką spotkania z Bogiem, co pozwala się wyciszyć i żyć szczęśliwiej.

PODZIĘKOWANIA

Projekt miejski na temat cerkwi realizowaliśmy nie tylko w naszym gronie, ale też dzięki współpracy z innymi ludźmi. Przede wszystkim chcemy podziękować księdzu Danielowi Popowiczowi, który poświęcił nam swój czas podczas naszej rozmowy, a przy okazji także wszystkim ludziom działającym w świątyni dzięki, którym mogliśmy w spokoju przyglądać się z boku życiu parafii, nabożeństwom. Nie udałooby się nam także ukończyć projektu, gdyby nie pomoc dwóch kobiet, które anonimowo przeprowadziły z nami rozmowy o m.in. o ich życiu duchowym.

Dziękujemy także wszystkim wiernym, którzy podzielili się z nami swoimi przemyśleniami na temat funkcjonowania wspólnoty, Prawosławia, a także roli religii w życiu człowieka. Ponadto, chcielibyśmy podziękować wszystkim osobom ankietowanym (podczas ankiety ogólnej oraz ankiety skierowanej do mieszkańców Wrzeszcza), które cierpliwie odpowiadały na nasze pytania i pozwoliły nam uzyskać bardziej pełny obraz cerkwi jako miejsca.

Źródła:

https://pl.wikipedia.org/wiki/Cerkiew_%C5%9Bw._Miko%C5%82aja_w_Gda%C5%84sku

https://pl.wikipedia.org/wiki/Polski_Autokefaliczny_Ko%C5%9Bci%C3%B3%C5%82_Prawos%C5%82awny

<https://pl.wikipedia.org/wiki/Prawos%C5%82awie>

<http://cerkiew-gdansk.com/>

<http://www.prawoslawie.pl/>

<https://www.facebook.com/pages/Cerkiew-%C5%9Bw-Miko%C5%82aja-w-Gda%C5%84sku/576894409033823?fref=ts>

<https://www.facebook.com/Cerkiewpl/?fref=ts>

